

KOZÁRI JÓZSEF

FILOXÉRAVÉSZ AZ EGRI BORVIDÉKEN

A vonatkozó gazdaságföldrajzi és szőlészeti irodalom szerint egeri borvidéken a Bükk hegység lejtőin virágzó szőlőkultúrát kell értenünk. Közigazgatásilag ez a vidék a múlt század második felében Eger városát, valamint Andornak és Kistálya (ma Andornaktálya), Bakta (ma Egerbakta), Deménd (ma Demjén), Egerszalók, Felnémet, Felsőtárkány, Kerecsend, Maklár, Nagytálya, Noszvaj, Ostoros, Szólát (ma Egerszólát) és Szomolya községeket jelentette.¹

A felsorolt községek határai az 1883. évi kataszteri felmérés adatai szerint 68.185 katasztrális holdat foglaltak magukba,² és 37.853 léleknek szolgáltak lakóhelyül.³ A 409,1 négyzetkilométert kitevő borvidék népsűrűsége tehát 93 fő volt négyzetkilométerenként, ami messze meghaladta az országos átlagot.⁴ A területből 25.580 kat. hold esett a szántókra, 1331 kat. hold a kertekre, 3582 kat. hold a rétekre, 11.028 kat. hold a legelőkre és 20.921 kat. hold az erdőkre.⁵

A bennünket közelebbről és érdeklő szőlők területe vidékünkön 6467 kat. hold volt, vagyis a mezőgazdaságilag hasznosított területek 9,6 %-át tette ki.⁶ Ugyanebben az időben a mezőgazdaságilag hasznosított terület kataszteri tiszta jövedelme 240.118 forintra rúgott, melynek 31 %-át, azaz 74.396 forintot a szőlőművelés szolgáltatott, amely így messze megelőzte a kertekből, rétekből, legelőkből és erdőkből származó jövedelmeket, s csak a szántók 97.204 forintos hozadéka szorította a második helyre.⁷

Vizsgált korszakunkban a legnagyobb szőlőtermelő 3843 kat. holdjával Eger városa volt. Egmaga nagyobb szőlőterülettel rendelkezett, mint a borvidékhez tartozó községek összesen. A második helyen 493 kat. holdjával Ostoros, a harmadik helyen 301 holdjával Noszvaj állott. A többi községekben 100 és 22 kat. hold között ingadozott a szőlőterületek nagysága. Ezek sorából csupán Andornak ugrott ki 270 kat. holdas szőlőültetvé-

nyeivel, míg Deménden, Egerszalókon és Felsőtárkányban a 100 kat. holdat sem érte el a szőlőterület.⁸

Mit ismeretes, az egri borvidéken a filoxera fellépését megelőző időben már sok évszázados szőlő- és borkultúra virágzott, melynek kialakulását nem kis mértékben segítették elő a kedvező talajviszonyok. A túlnyomórészt riolittufára települt kavicsos agyagból, illetve mészkőközetre rakódott pannonagyagból összetevődő talaj különösképp kedvez a szőlőnek, ráadásul a könnyen vájható riolittufa szinte kifújja magát a pincekészítéshez.⁹ A jó talajviszonyok nem kevésbé kedvező éghajlattal párosultak. A napsütéses órák száma évi átlagban meghaladja az 1800-at, sőt időnként a 2000-et is,¹⁰ ugyanakkor a napsugarak beesési szöge is ideálisnak mondható. A kedvező természeti feltételek azonban csak az itt élők szorgalmas és kitartó munkájával, valamint szakértelmével párosulva hozhatták létre Magyarország egyik legjelesebb történelmi borvidékét. Az egriekről és a környező községekben lakókról a múlt században többen is leírták, hogy "különösen tiszta, ügyes és jó szőlőművelők".¹¹

A filoxeravész megelőző időben Egerben, s így valószínűleg az egész borvidéken is az úgynevezett "soros művelés" volt elterjedve, vagyis a hegyek lába felé futó szőlősorokat ún. barázdákkal osztották hasábokra, amelyeket 6--10 ölenként (11--18 méterenként) kereszt irányú barázdák osztottak meg. A hosszanti irányba futó barázdák gyalogutaknak, illetve "vízjárók gyanánt is" szolgáltak. Közülük azokat, amelyek két szomszédos birtokot választottak el "közös borozdáknak" nevezték. A keresztbe futó barázdák szerepe a sorok között leszivárgó víz elvezetése volt a hosszanti, illetve kereszt irányú barázdák találkozásánál ásott ún. "sánk-gödörbe". A sánkfogó gödör körülbelül két méter széles és másfél méter mély verem volt, melynek az volt a feladata, hogy a szőlők közül lefolyó vizet hordalékától megszabadítsa. A lefolyó víz lerakta a magával sodort iszapot a gödörbe, majd megtöltve azt szabadon, de immár megszűrve folyt tovább a barázdá legalján lévő ún. nagy sánk gödörbe, ahonnan teljesen megszűrve került ki. Az így nyert iszapot talajjavításra, illetve szőlőültetésnél táptalaj gyanánt használták.¹²

A borvidék szőlőbirtokai azonban nemcsak szőlőültetvényekből álltak, hanem az ún. szőlőaljból is. A szőlőalj elsősorban a laposabb területeken volt megtalálható, és veteményesként, gyümölcsösként, esetenként szántó-

ként vagy kaszálóként hasznosított területet jelentett. "Az ily földek, rétek, parlagok, egyszóval szőlőaljak szerteszéjjel a szőlők között oly nagy számmal vannak, hogy bizvást állíthatni, miszerint a fentnevezett szőlőhelyek negyede nem szőlő termő, hanem vagy tiszta rét fákkal vagy fák nélkül, vagy pedig búza, árpa, kukorica, burgonya stb. föld szinte gyümölcsfákkal, vagy azok nélkül".¹³

Minden szőlőbirtokon megtalálhatóak voltak az ún. gonyhók. A gonyhó nem a bor tárolására vagy a szüretelés céljaira szolgált, hanem az időjárás viszontagságai ellen nyújtott védelmet, és a szedőkádat is annak védelmében állították fel, ha esős időben folyt a szüret.

A filoxéravészt megelőző időkben divó szőlőfajtákról egy korabeli forrás a következőképpen tájékoztat: "Az egri szőlőfajtát ami illeti, régente azok főleg fehér fajokból állhattak, jelenleg majdhogyan kizárólag csak fekete fajok műveltetnek, ezek közül legnevezetesebb az úgynevezett lúdtalpú."¹⁴

Ez, a levelének alakjáról elnevezett szőlőfajta a kék kadarka egyik változata, amely az egykori források tanúsága szerint a legtöbb szőlőt adta Egerben és környékén, sőt jobb években még aszút is szüretelhettek tőkéről.¹⁵ A lúdtalpú mellett elterjedt fajok voltak még a kadarka kerek levelű, illetve keresztis levelű változatai is. E három fajt az egri kapás bortelemő szőlőnek, míg az összes többit abajdosnak nevezték.¹⁶

Ami a szőlők metszési módját illeti, a múlt század közepén Eger környékén az ún. kopaszfej művelés divott. Ez azt jelentette, hogy a szőlőket oly módon metszték, hogy azok alacsony tőkét növeessenek. Az ilyen tőkék mellé nem kell karó, s így a gazdák jelentős költséget takaríthatnak meg. Karót csak a fiatal tőkék mellé állítottak, vagy ha a szőlőmunkák során sérülés vagy kivágás; esetenként a termés súlya miatt kidőlés fenyegette a növényt.¹⁷

A fentebb ismertetett szőlővagyon 70 %-a, az abból származó kataszteri tiszta jövedelemnek pedig 71 %-a egri illetőségű birtokosok kezén volt, akik városuk területein túl, még Andornakon, Baktán, Demjénben, Felnémeten, Felsőtárkányban, Kerecsenden, Kistályán, Ostoroson, Szalókon és Szoláton is rendelkeztek kisebb-nagyobb szőlőparcellákkal. Természetesen mondható tehát, hogy a szőlészet és borászat fejlesztésében ők voltak a borvidék lakosai közül leginkább érdekelték. Ennek tudható be,

hogy az Egerben megjelenő lapok élénk figyelemmel kísérték a szőlőtermelés helyi, hazai és külföldi alakulását.

1871. augusztus 3-án az Eger című hetilap egy érdekes és a magyar bortermelők számára fontos cikket közölt a magyar bortermelők új lehetőségeiről. "Észak-Németországban -- írja a cikk -- eddig a magyar borokat ott különösen azon okból nem lehetett meghonosítani, mert a lakosság a francia borokhoz szokott. Miután jelenleg Franciaország belviszonyai következtében az ott megszokott bordeauxi bor a megkívánt mennyiségben nem szállíttatik, részint pedig a német lakosság jelenleg idegenkedéssel viseltetik a francia termény iránt, az idő igen kedvezőnek látszik... a magyar borok számára."¹⁸ A porosz-francia háború által előidézett kedvező piaci lehetőségeket tovább szélesítette a Franciaország szőlőit pusztító filoxera. Az Amerikából behucolt szőlőgyökértetű a szőlők elpusztításával 2000 millió frank kárt okozott a francia nemzetgazdaságnak, vagyis felért egy újabb háborús csapással.¹⁹ A francia szőlők pusztulásából fakadó lehetőségeket a fentebb már említett lap a következőképpen kommentálta: "Mint tudjuk, Franciaország bortermelő képességét a phylloxera egyharmadára szállította le, legnagyobb bortermelő vidékei elpusztultak, s Európa minden országa Magyarország felé tekint, s várja, hogy óriási borfogyasztási szükséglete igényeinek képesek vagyunk-e megfelelni. Csak a borunk az, mellyel ma verseny nélkül állunk, mióta Franciaország nem képes ellátni Európa szükségleteit. E nemből tehát úgy az európai borfogyasztás, mint a saját termelői érdekből: sürgős és nagyszabású teendőkre vagyunk utalva, hacsak az élhetetlenség sorsára jutni nem akarunk."²⁰

A filoxera azonban nemcsak kedvező piaci lehetőségeket jelentett az egri borvidék lakosainak, hanem súlyos fenyegetést is egyben, hiszen hatásos ellenszere nem lévén, rohamosan terjedt, s katasztrófális pusztításával végromlásba sodorta Európa szőlőkultúráját. 1875-től a magyarországi szőlőkben is megkezdte vészterhes tevékenységét, és 1880-ban már az egri borvidék tőszomszédságában lévő Borsod vármegye szőlőit pusztította.

A borvidék lakosságára tehát kettős feladat várt. Egyrészt a szőlőtermelés és a borászat fejlesztésével megfelelni az új lehetőségeknek, másrészt megbízható védelmet létrehozni a kártevő ellen.

Az 1880-as évben mindkét probléma megoldására igyekeztek hatékony intéz-

kedést hozni.

1880 szeptemberében az Egri Szőlészeti és Borászati Egylet igazgatósága felkérte a külföldi tanulmányútról éppen hazatérő jeles természetudóst, Hermann Ottót, hogy külföldi tapasztalatairól tájékoztassa az érdeklődő szőlőbirtokosokat, és vizsgálja meg az Eger környéki szőlőhegyeket. A neves szakember -- akit a filoxéra és az azzal kapcsolatos tennivalók tanulmányozására kért fel és küldött nyugat-európai körútra a magyar kormányzat -- 1880. szeptember 11-én délután érkezett Egerbe, és a város vezetőitől kísérvé még aznap vizsgálat alá vette a szőlőhegyeket. Különösen azokat az ültetvényeket vizsgálta meg tüzetesen, ahol a birtokosok bejelentése szerint külföldről hozott vesszők voltak. A határjárás eredményeképpen megállapítást nyert, hogy Eger határa mentes a filoxerától. A szőlőhegyek vizsgálatát másnap délelőtt az egri Lyceum dísztermében az egri és a környébeli gazdák által nagy érdeklődéssel kísért előadás követte, melyen a város vendége beszámolt a tanulmányútja során szerzett tapasztalatokról.

Előadásának első részében a veszély nagyságát ismertette, s mondani valóját Franciaország példájával igazolta. Elmondta, hogy a franciák kezdetben értetlenül álltak szőlőik pusztulását látva, de annak katasztrofális méretei gyors cselekvésre serkentették őket. A vizsgálatok eredményeképpen egy Planchon nevű tanár felfedezte, hogy a szőlő elhalását egy szabad szemmel alig látható, tojássárga színű rovar okozza, amely "a szőlő gyökerét roppant mennyiségben lepi el, s azokból az éltető nedvet kiszíván, a szőlő lassan halálát idézi elő." Az élősködő elpusztítására hathatós eszközt azonban a felajánlott összesen 500.000 frank jutalom ellenére sem sikerült felfedezni. A pusztításnak a fertőzött szőlők irtásával és szénkénegezéssel próbáltak gátat vetni -- kevés sikerrel. A jelenlévőknek -- minthogy Eger még mentes volt a filoxerától -- azt tanácsolta, hogy a szőlővessző kereskedelem teljes eltiltásával védekezzenek a fertőzés ellen. Ugyanakkor arra is felhívta a figyelmet, hogy sajnos még a legszigorúbb intézkedések sem nyújtanak teljes biztonságot a filoxéra ellen, így haladéktalanul kísérletekbe kell fogni, hogy a kártevőnek ellenálló fajokat hozzanak létre. Javasolta a kadarka magról való szaporítását és az így nyert alany élettanának megfigyelését, valamint a kadarka zöldoltását filoxérára immunis amerikai gyökerekbe.²¹

A filoxéra elleni védekezés módjainak megismerése mellett a borászati szakismeretek tökéletesítése is foglalkoztatta az Eger környéki gazdákat. Ennek tudható be, hogy Herman Ottó előadását követően rövidesen minisztériumot rendeztek Egerben. Az 1880. október 6-a és 9-e között lezajlott eseményen Gyürky Antal miniszteri biztos, a kor ismert borásza ismertette a legkorszerűbb módszereket Imre Miklós megyei főügyész e célra átengedett szőlőbirtokán. Szólt a megjelent gazdáknak a szüret idejének helyes megválasztásáról, a szőlő érettségének megállapítási módjairól és a szüreti előkészületek korszerű módszereiről is. Felhívta a figyelmet a fűrtök megválogatásának szükségességére és az erjesztés fontosságára, ami meghatározó a bor minőségét illetően. Tekintettel a külföldnek a sötétvörös borok iránti igényére, arról is tájékoztatta az egybegyűlteket, hogy hogyan lehet a bort idegen anyag nélkül megfelelő színűre festeni.²²

A külföldi piac megnyílásából fakadó lehetőségek azonban nem sokáig kecsegtették az egri borvidék szőlősgazdáit, mert 1883-ban az ő vidékiükön is megjelent a filoxéra. Hogy a megelőző intézkedések nem voltak elég szigorúak, vagy valóban nem volt semmi ellenszer a filoxéra megfékezésére, ma már nem tudhatjuk, de tény, hogy 1883-ban felsőlárkány község határában filoxéra által lepott szőlőket fedeztek fel, s a fertőzés rövidesen tovaterjedt. 1886-ban Egerben és Szomolyán állapították meg a filoxéra jelenlétét, két évvel később pedig már a borvidék összes községében pusztított.²³ Különösen érzékenyen érintette a lakosságot, hogy a legjobb minőségű szőlőterületeken volt a legnagyobb mérvű a pusztulás.²⁴

1889. március 11 és 24-e között Egerben tanfolyamot indítottak a filoxéra elleni védekező eljárások megismertetése és begyakoroltatása céljából,²⁵ a pusztítás azonban oly mértékeket öltött, hogy a termés példátlanul silány lett.²⁶

1890 tavaszán egy új védekező eljárást is kipróbáltak Egerben. Az új módszer lényege, a filoxéra táplálékát, a növényi nedvet kell mérgezni. A mérég kárból, kén, foszforsav, szalmiák, terpentín és metilalkohol keverékéből állt, melyet a gyökérnyakba fűrt 6--8 mm mély lyukba injekcióztak be, majd faviasszal betapasztottak. Hogy a kártevő elpusztult-e a méregtől, azt nem tudjuk, sajnos a növény az igen.²⁷

Az alispáni jelentések szerint 1890-ben a szőlőtermés a filoxéra következtében teljesen tönkrement, 1891-ben pedig jóformán megszűnt a sző-

lőtermelés a történelmi borvidék területén.²⁸

A pusztítás mértékéről az 1895-ös mezőgazdasági statisztika adatai festenek megdöbbentő képet. A filoxéra megjelenése után 14 évvel a borvidék 6.467 kat. hold szőlőjéből 6.104 hold, azaz 94 % elpusztult. A megmaradt 363 hold szőlő az összterület 73.795 kat. holdjának csak 0,5 %-át tette ki, szemben az 1883-as csaknem 10 %-os aránnyal. Teljesen megsemmisültek a szőlők Deménd, Felnémet, Felsőtárkány, Egerszalók, Nagytálya, Szólát és Ostoros községek határaitban. Ebben az időben a legnagyobb szőlőterülettel rendelkező község Noszvaj volt 31 holdjával. Andornakon 5, Kerecsenden, Kistályán és Maklárán 2-2, Daktán pedig 1 hold beültetett szőlőterület akadt.²⁹

A szőlőpusztulás Eger városát sújtotta a legérzékenyebben, hiszen az ő kezükön volt a borvidék szőleinek 70 %-a. Így őket nemcsak a város határában elpusztult 3.253 hold szőlő veszendőbe menetele sújtotta, hanem a borvidék többi községében véghement szőlőpusztulás is.

Ha a veszteséget az őt megközelítő nagyságában kívánjuk szemügyre venni, akkor szükségesnek látszik a kor egyik helyi historikusának adatai alapján néhány számflást elvégezni. Ha egy hold szőlő átlagos értékét 1000 Ft-nak vesszük, akkor a veszteség 6.467.000 forintra rúg. De ez csak a szőlőültetvények értéke. Ekkora érték ment tehát veszendőbe a szőlőültetvények pusztulásával. Figyelemre méltó a termékiesés mértéke is. Egy hold szőlő egy évi bruttójövedelme ugyanis átlagosan 20 hl., ami a borvidék viszonylatában évi 120.000 ht-t tesz. Ha hektoliterenként átlag 15 forint piaci árat vesszük, akkor ez az érték 1.940.000 forintra rúg; ez a filoxéra által csaknem teljesen semmivé lett. Szőlőművelésről az egeri történelmi borvidéken 1895-től úgyszólván nem beszélhetünk, tehát a szőlőből származó jövedelem csaknem teljesen megszűnt. A szőlőterületek más művelési ágakká való átalakítása viszont korántsem hajtott olyan hasznot. Más termelési ág bruttó jövedelme ezen a vidéken boldanként 36 Ft 28 krajcár volt, így tehát csak 234.622 forint 76 krajcár tisztajövedelmi értékre tehetett szert az addig bortermelő birtokos, ami valójában 1.704.477 Ft és 24 krajcár jövedelemcsökkenést jelentett.

A nagy jövedelemcsökkenés mellett figyelembe kell vennünk a munkaerőigény rohamos csökkenését is, amely a birtokkal nem rendelkező szőlőmunkásokat, az ún. "kapás népség"-et sújtotta elsősorban. Minthogy egy

napi munkával 100 négyszögöl szőlő munkáit lehetett elvégezni, egy hold egyszeri megmunkálására 8 napszám volt szükséges. Ez a borvidék szőlőterületeire vetítve 51.736 napszámot tett. Ez azonban csak egyszeri munkához volt elegendő. A szőlőmunkálatok (nyitás fedés, metszés, kötözés, háromszori kapálás stb.) egy holdon 50 napszámot vettek igénybe. Így az egész borvidék szőlőterületeinek teljes megművelése 323.350 napos napszámot biztosított. Ennek pénzbeli értékét a következőképpen állapíthatjuk meg: 1 napszám pénzbeli értéke átlag 80 krajcár, tehát az egész borvidék szőlőnapszám-szükséglete 258.680 forintot tett. Így a szőlőpusztulás következtében 244.160 forint napszám maradt kifizetetlen, hiszen a megmaradt 363 kat. hold megműveléséhez csak 18.150 napszám, illetve 14.520 forint volt szükséges.³⁰

A mélypontot az 1895--1897 közötti évek jelentették, melyet a századfordulón az újratelepítés követett, amely megmentette az egri szőlőművelés hagyományait. A filoxera nyomán előállt roppant arányú termés kiesés a tulajdonosok bevételeit, a forgatható tőkét, a munkálatok kiesése pedig a tájegység szegény néprétegeit, vagyis a filoxera a környék gazdaságát és társadalmát egyaránt igen nagymértékben sújtotta. Azt is mondhatnánk, hogy a fejlődést csaknem egy évszázaddal vetette vissza a filoxéra által véghezvitt pusztítás.

Jegyzetek

1. Markos György: Magyarország Gazdasági földrajza. Bp., 1962. 383., Radó Sándor: Magyarország földrajza. Bp., 1963. 253. A borvidékhez tartozó községek felsorolása a Mezőgazdasági Lexikon I. Bp., 1958. 273. alapján. Megjegyzendő, hogy korábban egri borvidéken ennél jóval nagyobb területet értettek. Ld. erre Veress István egri szőlészeti felügyelő század elejéről származó meghatározását a Heves vármegye gazdasági viszonyai c. dolgozatban. (Magyarország vármegyéi és városai, Heves vármegye. Szerk.: Borovszky Samu. Bp., é. n. 247.)
2. A Magyar Korona országainak kataszteri felmérése II. Bp., 1883. 2--13.

3. A Magyar Korona országaiban az 1881. év elején végrehajtott népszámlálás főbb eredményei. II. Bp., 1882. 75., 110., 112., 113.
4. Keleti Károly: Hazánk és népe a közgazdaság és a társadalmi statisztika szempontjából. Buda-Pest, 1873. 35--39.
5. Lásd a 3. sz. jegyzetnél idézett forrást.
6. U. o.
7. U. o.
8. U. o.
9. Radó Sándor szerk.: Magyarország gazdasági földrajza. Bp., 1963. 253.
10. Tamás László aspiráns: A korszerű nagyzemelti szőlőtelepítés néhány gazdasági kérdése Heves megyében. Kandidátusi értekezés, kézirat.
11. Galgóczi Károly: Magyarország-, a Szerbvajdaság, s Temesi bánság mezőgazdasági statisztikája. Pest, 1855., 291.
12. Martonffy Károly: Eger szőlőgazdászata. Lásd: Magyarország és Erdély képekben IV. Szerk.: Kubinyi Ferenc--Vahot Imre. Pest, 1853. 63.
13. Tihaméri: Eger földészete és gyümölcsészete. Lásd.: Magyarország és Erdély képekben. IV. Szerk.: Kubinyi Ferenc és Vahot Imre. Pest, 1853. 32.
14. Lásd a 12. jegyzetnél idézett forrást 61. Az egri szőlőfajok ismertetését; lásd még: Borovszky Samu (Szerk.): Magyarország vármegyéi és városai, Heves Vármegye. Bp., é. n., 255. és Supár István: Az egri vörösbor termelésének múltjából, az egri bikavér kialakulása. Agrár-történeti Szemle XXIII., évf. (1981) 1--2. sz. 104--132.
15. Martonffy: Eger szőlőgazdászata. 61.
16. U. o. 64.
17. U. o.
18. Eger politikai és vegyes tartalmú heti lap (továbbiakban: Eger) IX. évf. 31. sz. 247.
19. Fehér Piroska: Szőlő- és borgazdaságunk történetének alapjai. Bp., 1970.
20. Eger XIX. évf. 1. sz. 3.
21. Eger XIX. évf. 38. sz. 300.
22. Eger XIX. évf. 49. sz. 390.
23. Alispáni jelentés Heves megye 1886. évi állapotáról. 48. (továbbiakban: AJH) és AJH 1888. 47., valamint Eger XXV. évf. 23. sz. 182.

24. AJH 1887. 62.
25. Eger XXVIII. évf. 31. sz. 247. és Eger XXVIII. évf. 46. sz. 368.
26. AJH 1889. 47.
27. Eger és vidéke VII. 17. sz.
28. AJH 1891. 44.
29. A Magyar Korona országainak mezőgazdasági statisztikája 1895 első rész Bp., 1897. 286., 290., 338.
30. Szederkényi: Heves vármegye története, Eger, 1893. 474--476.

Resümee: (Filoxerengafahr in Erlauer Gegend)

Die Aufgabe gibt Angaben mit Vermessung der von Filoxeren angerichteten Verwüstung zu einer kurzen aber tragischeren Epoche einer der mit großer Vergangenheit besitzenden und berühmten historischen Weingegenden, mit der an den Abhängen von Bükk-Gebirgen blühenden Erlauer Weinkultur.

Sie bestätigt mit richtigen Angaben die bisher unbekannte Tatsache, daß Weinkultur im Leben der Bewohner der Weingegend bedeutungsvoll war, bald macht sie die klimatische und naturgeographische Umwelt bekannt, die die historische Weinkultur geschaffen hat. Sie stellt ausführlich die in Weingegend angewandten Verfahren und Gewohnheiten der Weinkultur dar, sie schreibt über Berichte der örtlichen Zeitungen in Beziehung mit den Filoxeren und über die Bestrebungen, die gegen die Einschleppung des Schädlinges gemacht hat.

Nach der Bekanntmachung des Weinvermögens und des davon abstammenden Einkommens vermißt sie mit Hilfe der gleichzeitigen Statistiken die von Filoxeren angerichtete Wüstung, von dem Wertsinken des Bodens durch den Fruchtausfall bis das schnelle Sinken des Arbeitsanspruches.